

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
dr Jerzy ŚWIĄTKIEWICZ

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Warszawa, 30 kwietnia 2001 r.

35097

RPO/356864/00/XI/GR

Pan Longin Komołowski
Wiceprezes Rady Ministrów
- Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowny Panie Premierze,

Doświadczenia uzyskane w okresie po przejęciu przez resort pracy i polityki społecznej problematyki opieki nad dzieckiem pozbawionym opieki rodzicielskiej wskazują na konieczność uporządkowania regulacji prawnych, które mają bezpośredni wpływ na standard ochrony praw dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych, a także rodzinach własnych dzieci.

Czuję się zatem w obowiązku - kolejny już raz - zasygnalizować szczególnie niepokojące problemy Panu Premierowi. Tym razem dotyczą one rozważenia potrzeby dokonania niezbędnych zmian w przepisach już obowiązujących, a także spowodowania przyspieszenia prac nad wydaniem przepisów wykonawczych do ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej ze zm.:

I. Rodziny zastępcze są ważnym ogniwem reformowanego systemu opieki. W ciągu ostatnich dwóch lat dwukrotnie zmieniano zasady finansowania tych rodzin. W wyniku pierwszej z tych zmian drastycznie pogorszyła się sytuacja finansowa rodzin zastępczych, druga z nich przywróciła finansowanie na zbliżonym, jak przed 1 stycznia 1999 r., poziomie w grupie rodzin "obcych". Uchwalona przez Sejm w dniu 10 kwietnia br. obszerna nowelizacja ustawy o pomocy społecznej ma prowadzić, m.in., do ustabilizowania finansowania także w grupie rodzin "spokrewnionych". W zmienianych przepisach nie uwzględniono jednak konstytucyjnej zasady ochrony praw nabytych w

odniesieniu do części tzw. "starych" rodzin zastępczych, którym przyznano pomoc pieniężną przed 1 stycznia 1999 r. na podstawie indywidualnych umów cywilno-prawnych. Dotyczy to w szczególności:

- wyrównania dla "starych" rodzin spokrewnionych, które w okresie przejściowym, od 1 stycznia 1999 r. do wejścia w życie projektowanych zmian, uzyskują niższą pomoc (takie wyrównanie wprowadzono, co prawda w przepisie wykonawczym, w odniesieniu do rodzin zastępczych "obcych");

- pomocy pieniężnej dla "dzieci" uczących się do 25 roku życia (na ostatnim roku studiów - do 26 lat), która zgodnie z przepisami obowiązującymi przed 1 stycznia 1999 r. oraz zawartymi na ich podstawie umowami wynosiła (co do zasady, gdyż istniała możliwość uwzględniania dochodów "dzieci") 40% podstawy naliczania;

- wysokości pomocy pieniężnej dla grupy dzieci wymagających "szczególnej opieki" świadczonej, co do zasady, w wysokości 80 % podstawy naliczania (nie zaś, jak w przepisach obowiązujących przed 1 stycznia 1999 r., w wysokości 100%),

II. Wątpliwości budzą inne przyjęte ostatnio przez Sejm poprawki do ustawy o pomocy społecznej. Przykładowo, w art. 33g ust. 5 uznano, iż pomoc rodzinie zastępczej może być przyznana w formie niepieniężnej, jeżeli pomoc pieniężna zostanie wykorzystana niezgodnie z przeznaczeniem lub zmarnotrawiona. Wydaje się, iż w takim przypadku istnieje podstawa do rozwiązania rodziny zastępczej, a nie wspierania dysfunkcji (dysfunkcję wychowawczą rodziny zastępczej należy zresztą oceniać inaczej, niż rodzin objętych pomocą społeczną).

W ust. 7 i 8 wspomnianego wyżej artykułu przewiduje się przygotowanie kilku szczegółowych aktów wykonawczych dotyczących rodzin zastępczych (zasady działania rodzin, doboru, szkolenia, przyznawania pomocy pieniężnej i odpłatności rodziców). Zastanawia, dlaczego wszystkie te kwestie nie mogą być uregulowane w jednym rozporządzeniu w sprawie rodzin zastępczych. Wielość szczegółowych aktów dotyczących tej samej problematyki sprawia często, iż poszczególne przepisy nie są jasne i spójne w różnych regulacjach.

Inne uwagi dotyczące, m.in. podziału zadań związanych z przygotowywaniem rodzin zastępczych do pełnienia swych funkcji, a także szkoleń, przedstawiłem we wcześniejszym wystąpieniu do Pana Premiera w sprawie powiatowych centrów pomocy rodzinie (RPO/365796/01/XI/EC).

III. Doprecyzowania wymaga kwestia opłat ponoszonych przez opiekunów prawnych za pobyt dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej z jego dochodów - zgodnie z art. 33k ust. 4 ustawy o pomocy społecznej opiekunowie prawni dysponujący dochodami dziecka ponoszą odpłatność "do wysokości bieżących wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka". Opiekunami prawnymi bywają prowadzący rodzinne domy dziecka, a także rodzice zastępczy co sprawia, że przepis ten wydaje się być niespójny z § 12 rozporządzenia z dnia 26 września 2000 r. w sprawie rodzin

zastępczych (który ustala wysokość pomocy pieniężnej dla rodzin zastępczych, gdy dziecko przebywa w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub domu pomocy społecznej). Uregulowanie to koliduje także z art. 131 ust. 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118), który nakazuje - w przypadku sierot zupełnych - przebywających m.in. "w domu dziecka lub placówce opiekuńczo-wychowawczej" wpłacanie ich renty rodzinnej na rachunek oszczędnościowy, wskazany przez kierownika placówki lub opiekuna prawnego. Przyjęte w ustawie o emeryturach i rentach z FUS rozwiązanie zakłada więc, że renta rodzinna w całości przeznaczona zostaje na zabezpieczenie przyszłości dziecka-sieroty i nie powinna być wykorzystana na inny cel, w tym opłacanie pobytu w placówce.

Wątpliwości tych nie usuwa poprawka Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu (zaproponowana w związku z przeprowadzaną obecnie nowelizacją ustawy o pomocy społecznej - Druk nr 613 A; poprawka nr 10 wprowadzająca art. 17a) do art. 33k ust. 4 ustawy, zgodnie z którą "opłata ponoszona przez opiekunów prawnych nie może być wyższa niż 50% kwoty stanowiącej dochód dziecka" .

Na marginesie trzeba podnieść, że renta rodzinna przysługuje także półsierotom, a ich sytuacja nie jest na tyle odmienna, aby uzasadniała istniejące zróżnicowanie co do finansowego zabezpieczenia ich przyszłości.

Ponadto rozporządzenie w sprawie usamodzielniania wychowanków placówek winno być również skorelowane z powołanym powyżej przepisem.

IV. W przepisach wykonawczych dotyczących placówek opiekuńczo-wychowawczych (rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych; Dz. U. Nr 80, poz. 900) nie uregulowano kwestii obniżenia odpłatności za pobyt w placówce wówczas, gdy wychowanek spędza ferie czy wakacje w domu osoby zobowiązanej do odpłatności. W § 50 ust. 2 nieobowiązującego już rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 1994 r. w sprawie rodzajów i zasad działania publicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych oraz ramowych statutów tych placówek (Dz.U. Nr 41, poz.156 ze zm.) przewidywano zmniejszenie odpłatności proporcjonalnie do czasu faktycznego pobytu. Podobne rozwiązanie jest stosowane wobec mieszkańców domów pomocy społecznej.

V. Zasady polityki pro rodzinnej i prawo dziecka do rodziny nakazują potrzebę rozważania, czy nie byłoby zasadne przyznawanie zasiłku okresowego rodzinie spełniającej kryteria dochodowe (spokrewnionej, a nawet zaprzyjaźnionej czy naturalnej - zwolnionej z odpłatności za pobyt) w przypadku, gdy dzieci (wychowankowie placówek) spędzają u niej ferie, wakacje, czy okresowo mieszkają, pozostając jednak w placówce.

Uzupełnienia wymagałby wówczas § 6 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 10 marca 1997 r. w sprawie zasiłku okresowego.

VI. Przestało obowiązywać rozporządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 13 maja 1983 r. w sprawie zasad pobytu nieletnich w zakładach wychowawczych oraz innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i oświatowo-wychowawczych (Dz.U. Nr 26, poz.130). Rozporządzenie to, zgodnie z art.74 w zw. z art. 11 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz.U. Nr 12, poz. 136 ze zm.), straciło moc z dniem 1 lipca 2000 r. Artykuł 81 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr, 35 poz. 228 ze zm.) przewiduje, iż minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego wspólnie z ministrem sprawiedliwości "określi nowe zasady pobytu nieletnich w placówkach opiekuńczo-wychowawczych", a więc zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia, pobytu i przestrzegania praw umieszczonych tam nieletnich oraz wskaże organ odpowiedzialny za kierowanie nieletnich do odpowiednich placówek.

Będę zobowiązany za udzielenie informacji na temat prac nad wydaniem nowego rozporządzenia w sprawie pobytu nieletnich w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ustosunkowanie się do pozostałych kwestii podjętych w moim wystąpieniu.

Z wyrazami poważania

/-/ dr Jerzy Świątkiewicz